

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

1/2026

ročník/volume 36

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

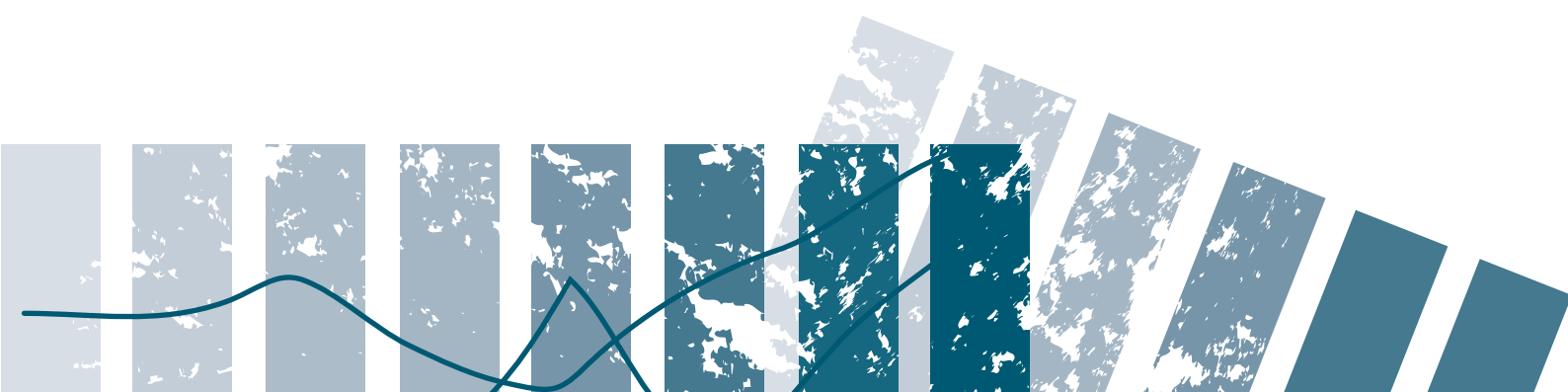
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 2

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 24 – 46

Dátum vydania/Publication date: 15. január 2026/January 15, 2026

Dušana DOKUPILOVÁ

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, v. v. i.

Branislav ŠPROCHA

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, v. v. i.,

INFOSTAT – Výskumné demografické centrum

NÁBOŽENSKÉ VYZNANIE AKO DIFERENCUJÚCI FAKTOR RODINNÉHO SPRÁVANIA NA SLOVENSKU PODĽA VÝSLEDKOV SODB 2021

RELIGIOUS AFFILIATION AS A DIFFERENTIATING FACTOR IN FAMILY BEHAVIOR IN SLOVAKIA BASED ON THE RESULTS OF THE 2021 POPULATION AND HOUSING CENSUS

ABSTRAKT

Náboženské vyznanie predstavuje jeden z najkonzistentnejších diferenčných faktorov rodinného a reprodukčného správania. Veriace osoby majú vo všeobecnosti vyššiu intenzitu sobášnosti, menej často sa rozvádzajú, majú skôr a väčší počet detí. Aj medzi jednotlivými denomináciami bývajú identifikované významné diferencie v intenzite a časovaní sobášnosti, rozvodovosti a plodnosti. Cieľom predloženej štúdie je analýza vybraných aspektov rodinného a reprodukčného správania na Slovensku v spojitosti s náboženským vyznaním osôb deklarovaným v sčítaní obyvateľov 2021. Získané výsledky potvrdili existenciu diferencií v intenzite sobášnosti, plodnosti a čiastočne aj rozvodovosti, ako aj časovania začiatku manželskej a rodičovskej dráhy medzi veriacimi a osobami bez vyznania. Rovnako naznačili určité diferencie medzi protestantmi a katolíkmi.

ABSTRACT

Religious affiliation represents one of the most consistent differentiating factors in family and reproductive behaviour. Individuals with a religious affiliation tend to have higher levels of marriage formation, lower divorce rates, and earlier entry into parenthood and higher number of children. Significant differences in the intensity and timing of marriage, divorce and fertility are also identified between individual religious groups. The aim of the presented study is to analyze family and reproductive behaviour, as well as family households in Slovakia, in connection with the religious affiliation, as declared in the 2021 Census. The results obtained confirmed the existence of differences in the intensity of marriage, fertility and divorce, as well as in the timing of the entry into marital and parental life courses, between believers and people without a religion. Furthermore, the results also indicated certain differences between Protestants and Catholics.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

náboženské vyznanie, rodinné správanie, sobášnosť, rozvodovosť, plodnosť, SODB 2021, Slovensko

KEY WORDS

religious affiliation, family behaviour, nuptiality, divorce rate, fertility, the 2021 Population and Housing Census, Slovakia

1. ÚVOD

Vierovyznanie predstavuje jeden z najčastejšie reflektovaných a najkonzistentnejších diferenčných faktorov rodinného a reprodukčného správania (Andorka, 1978). Napríklad získané výsledky z analýz plodnosti v spojitosti s náboženským vyznaním upozorňujú na vyššiu plodnosť veriacich v porovnaní s osobami bez vyznania, ako aj na existujúce rozdiely v počte detí medzi jednotlivými denomináciami (napr. Frejka & Westoff, 2008; Peri-Rotem, 2016; Zhang, 2008). V tomto smere je dlhodobozaznamenaná vyššia plodnosť žien hlásiacich sa k rímskokatolíckemu vierovyznaniu, a to najmä v porovnaní s osobami evanjelického a reformovaného náboženstva (Andorka, 1978). Súčasne však niektoré práce (Frejka & Westoff, 2008; Zhang, 2008) naznačujú, že dané diferencie medzi veriacimi a osobami bez vyznania, respektíve medzi jednotlivými denomináciami, sa v čase zmenšujú.

Na potenciálny význam náboženského vyznania ako determinantu rodinného a reprodukčného správania sa nepriamo poukázalo prostredníctvom prepojenia zastúpenia osôb hlásiacich sa k nejakému vierovyznaniu a úrovne pôrodnosti (celkovo či v manželstve) v okresoch Slovenska (Hrubý, 1997; Hrubý & Farská, 1996; Pastor, 1994; Marenčáková, 2003; Mládek et al., 2006). Preukázala sa pritom kladná lineárna závislosť medzi podielom veriacich v sčítaniach 1991 a 2001 a pôrodnosťou. Súčasne sa zistili negatívne korelácie medzi stupňom religiozity a hrubej miery rozvodovosti, indexom rozvodovosti, hrubou mierou indukovanej potratovosti (Pastor, 1994; Mládek et al., 2006).

Niektoré ďalšie analýzy (Šprocha & Tišliar, 2016, 2019) sa snažili prostredníctvom diferenčného prístupu identifikovať hlavné rozdiely v konečnej plodnosti a štruktúre žien podľa parity. Potvrdili jednak celkovo vyššiu plodnosť veriacich žien (v porovnaní so skupinou bez vyznania), ako aj vyššiu plodnosť žien hlásiacich sa ku gréckokatolíckej alebo pravoslávnej cirkvi. Opačná situácia bola najmä u osôb, ktoré deklarovali, že sú bez vyznania. V prípade deklarácie určitej denominácie nižšia realizovaná plodnosť bola pozorovaná u osôb evanjelickej a reformovanej cirkvi (Šprocha & Tišliar, 2016, 2019). Rovnako tieto staršie zistenia poukazovali na určité diferencie v časovaní štartu materstva, keď skoršie začiatky sa opätovne spájali s veriacimi osobami. Otázke prepojenia sobášnosti, rozvodovosti a náboženského vyznania však doteraz nebola venovaná väčšia pozornosť.

Cieľom predloženej štúdie je podrobnejšia analýza rodín, rodinného správania a reprodukcie na Slovensku z výsledkov Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 (SODB 2021), kde potenciálnym diferenčným faktorom je náboženské vyznanie. Konkrétne sa zameriame na to, či existujú medzi veriacimi a osobami bez vyznania a tiež zvlášť medzi najpočetnejšími denomináciami na Slovensku diferencie v intenzite a časovaní vstupov do prvého manželstva a rodenia detí. Zároveň sa budeme usilovať zistiť prípadné diferencie v rozvodovosti.

2. ZDROJE ÚDAJOV A METODIKA PRÁCE

Kľúčovým zdrojom údajov na analýzu štruktúrneho zloženia osôb na Slovensku podľa veku, pohlavia a náboženského vzdelania je sčítanie obyvateľov (SODB). V podstate žiadny iný zdroj, ktorý by pokrýval celú populáciu a umožňoval potrebné kombinačné triedenia, neexistuje. V našom prípade využijeme skutočnosť, že v sčítaniach okrem tohto štruktúrneho znaku sa zisťuje aj rodinný stav a počet živonarodených detí, ktoré vo svojej podstate umožňujú buď priamo, alebo nepriamo

(pozri ďalej) analyzovať rodinné správanie a charakter reprodukcie osôb podľa náboženského vyznania.

V našej práci sa budeme opierať o výsledky posledného Sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2021 (rozhodujúci okamih polnoc z 31. 12. na 1. 1.). Údaje sme získali z verejne dostupnej databázy Štatistického úradu Slovenskej republiky (ďalej ŠÚ SR)¹ a časť v podobe potrebných kombinačných tabuliek nám poskytol priamo ŠÚ SR. Konkrétne budeme pracovať s nasledujúcimi kombinačnými triedeniami:

- pohlavie, vek, náboženské vyznanie a rodinný stav,
- pohlavie, vek (a z neho odvodená generácia = rok narodenia), náboženské vyznanie a počet živonarodených detí.

V prípade náboženského vyznania budeme najprv hodnotiť diferencie v rodinnom a reprodukčnom správaní medzi osobami, ktoré v sčítaní deklarovali, že sú bez vyznania, a osobami, ktoré sa hlásili k nejakému vierovyznaniu (tzv. skupina veriaci²). V druhom kroku sa pozrieme na prípadné diferencie medzi najpočetnejšími denomináciami (rímskokatolícka, gréckokatolícka, pravoslávna, evanjelická augsburského vyznania, reformovaná), pričom ostatné vierovyznania vytvárajú spoločnú skupinu „iné“. Na tomto mieste si dovoľujeme upozorniť, že početnosť záznamov pri niektorých denomináciách je pomerne malá, a preto získané výsledky môžu byť zaťažené náhodnými chybami (tzv. problém malých čísel).

Základom analýzy rodinného správania (vznik a zánik manželských zväzkov) je triedenie údajov z SODB 2021 podľa pohlavia, veku, náboženského vyznania a rodinného stavu (slobodní a rozvedení). Pri sobášnosti budeme výslednú intenzitu môcť hodnotiť len nepriamo v podobe podielu osôb, ktoré zostanú na konci reprodukčného veku (40 – 49 rokov), resp. po jeho skončení (50 – 54 rokov) stále slobodní. Súčasne však budeme analyzovať priebeh poklesu podielu slobodných s rastúcim vekom od legislatívneho veku, keď je na Slovensku možné uzatvárať manželský zväzok (16 rokov). Tento prístup nám umožní predovšetkým odhaliť prípadné diferencie v načasovaní manželského štartu. Z podielu slobodných podľa veku následne vypočítame syntetický ukazovateľ časovania známy ako *singulate mean age at marriage* (ďalej SMAM, bližšie pozri UN, 1983). Ten prezentuje priemerný počet rokov, ktoré osoba prežije od narodenia do konca reprodukčného veku ako slobodná.

Samotný výpočet indikátora SMAM je založený na nasledujúcich na seba nadväzujúcich krokoch:

1) výpočet podielu slobodných osôb s_x^s pre každú vekovú skupinu:

$$s_x^s = \frac{P_x^s}{P_x^{spolu}}$$

¹ <https://www.scitanie.sk/>

² V texte pojmom veriaci označujeme osoby, ktoré sa v sčítaní prihlásili k nejakému vierovyznaniu, teda deklarovali nejakú náboženskú príslušnosť.

P_x^s je počet slobodných osôb vo veku (x),

P_x^{spolu} je počet všetkých osôb vo veku (x).

- 2) výpočet celkového počtu osoborokov prežitých v slobodnom stave. Ten vychádza z podielu slobodných a šírky vekového intervalu. V prípade, že šírka vekového intervalu je jeden rok (1-ročné vekové skupiny), potom počet rokov, ktoré v ňom prežije osoba ako slobodná, sa rovná podielu slobodných v tomto veku. Predpokladáme rovnomerné rozloženie udalostí počas kalendárneho roka, preto z celkového časového úseku daného intervalu v stave slobodní/slobodná prežijú tú časť, ktorá zodpovedá podielu slobodných. Môžeme zapísať:

$$L_x^s = s_x^s \cdot a_x$$

L_x^s je počet osoborokov, ktoré osoba vo veku (x) prežije ako slobodná,

s_x^s je podiel slobodných osôb vo veku (x),

a_x je šírka vekového intervalu (x).

Pre celkový počet osoborokov, ktoré prežije osoba ako slobodná medzi vekmi (x_{min}) a (x_{max}) potom platí³:

$$L_{x_{min} \rightarrow x_{max}}^s = \sum_{x_{min}}^{x_{max}} L_x^s$$

- 3) výpočet podielu aspoň raz ženatých/vydatých a trvalo slobodných. Podiel trvalo slobodných predstavujú osoby, ktoré zostali slobodné na konci sledovaného intervalu. Ak budeme analyzovať sobášnosť v reprodukčnom veku (16 – 49 rokov), potom trvalo slobodné osoby budú muži a ženy vo veku 50 rokov. To platí, ak máme k dispozícii jednorôčné vekové skupiny. V prípade 5-ročných, resp. x -ročných je potrebné tento podiel odhadnúť jednoduchou interpoláciou:

$$p_{50}^s = \frac{(s_{45-49}^s + s_{50-54}^s)}{2}$$

Následne podiel aspoň raz ženatých/vydatých je možné vyjadriť:

$$p_{50}^{ž,v} = 1 - p_{50}^s$$

³ Pri sobášnosti slobodných má zmysel uvažovať o x_{min} v dĺžke 16 rokov a x_{max} stanoviť na vek 50 rokov. Ak $x_{min}=16$ rokov, je potrebné ešte k výrazu pripočítať 16 rokov, ktoré osoba prežije ako slobodná od narodenia do dovŕšenia 16. roku života:

$$L_{16 \rightarrow 50}^s = 16 + \sum_{x=16}^{50} L_x^s$$

- 4) výpočet počtu osoborokov prežitých trvalo slobodnými osobami – nadväzuje na predchádzajúce kroky, pričom v prípade horného intervalu $x_{max} = 49$ rokov platí:

$$L_{50}^s = 50 \cdot p_{50}^s$$

- 5) výsledný výpočet SMAM (pre interval 16 – 49 rokov):

$$SMAM_{16}^{49} = \frac{(16 + L_{16 \rightarrow 49}^s - L_{50}^s)}{p_{50}^{z,v}} = \frac{(16 + \sum_{16}^{49} s_x^s \cdot a_x - 50 \cdot p_{50}^s)}{1 - p_{50}^s}$$

Každý z týchto postupov je, samozrejme, aplikovaný na všetky analyzované denominácie či osoby bez vyznania a osoby deklarujúce nejaké vierovyznanie.

Diferenčná analýza plodnosti podľa náboženského vyznania sa opiera o odpovede mužov a žien na otázku v sčítaní o počte živonarodených detí. V kombinácii s vekom (z ktorého priamo vieme vzhľadom na rozhodujúci okamih odvodiť aj rok narodenia), pohlavím a náboženským vyznaním následne vieme zostaviť štruktúru osôb podľa počtu detí (parity) a z nej hlavný ukazovateľ intenzity realizovanej plodnosti v podobe konečnej plodnosti. Ten sa počíta pre ženy po skončení reprodukčného veku. V našom prípade budeme vychádzať z výsledkov sčítania obyvateľov 2021 týkajúcich sa generácie žien a mužov z rokov 1940 až 1970. Ide o skupiny osôb, ktoré v čase sčítania už boli vo veku ukončenej reprodukcie. Staršie generácie do analýzy nezahŕňame z dôvodu početnosti a potenciálnej diferenčnej selekcie.

Podiel žien alebo mužov podľa počtu narodených detí z generácie (g) (pF_i^g) vypočítame podľa vzťahu:

$$pF_i^g = \frac{P_i^g}{P^g}$$

P_i^g je počet žien/mužov z generácie (g), ktorí v SODB 2021 uviedli, že sa im narodilo i -detí (resp. sú bezdetní, keď $i = 0$),

P^g je počet všetkých žien/mužov generácie (g) sčítaných k rozhodujúcemu okamihu sčítania obyvateľov.

Z týchto podielov je možné následne odvodiť konečnú plodnosť žien podľa poradia (i) (KP_i^g). Tá uvádza koľko priemerne sa narodilo jednej žene danej generácie (g) detí príslušnej parity (i):

- Pre konečnú plodnosť prvého poradia platí:

$$KP_1^g = 1 - pF_0^g$$

- Pre konečnú plodnosť druhého až i -tého poradia platí:

$$KP_2^g = KP_1^g - pF_1^g$$

$$KP_i^g = KP_{i-1}^g - pF_{i-1}^g$$

Pričom KP_1^g predstavuje priemerný počet detí prvého poradia, ktoré sa narodili jednej žene alebo mužovi z generácie (g). Analogicky KP_2^g je priemerný počet druhých detí na jedného muža alebo ženu z generácie (g) a napokon všeobecne KP_i^g vyjadruje priemerný počet detí (i)-tého poradia pripadajúcich na jedného muža alebo ženu narodených v roku (g).

Konečnú plodnosť následne vypočítame z čiastkových konečných plodností jednotlivých poradí. Jej hodnota vyjadruje priemerný počet (živonarodených) detí, ktoré sa narodili jednej žene:

$$KP^g = \sum_{i=0}^{\omega-1} KP_i^g$$

ω je parita, ktorá sa v populácii Slovenska v SODB 2021 už nenachádzala.

Podobne ako pri sobášnosti slobodných, aj pri plodnosti môžeme z výsledkov sčítaní obyvateľov stanoviť aproximovaný priemerný vek pri narodení prvého dieťaťa. Ide o ukazovateľ známy pod označením *single mean age at first birth* (ďalej SMAFB, bližšie Bongaarts a Blanc, 2015). Ten analogicky prezentuje priemerný počet rokov, ktoré osoba prežije od narodenia v stave bezdetná/bezdetný. Základom na jeho výpočet je podiel bezdetných osôb (v našom prípade zvlášť žien a mužov) podľa veku.

Výpočet indikátora pozostáva z piatich na seba nadväzujúcich krokov:

- 1) výpočet podielu bezdetných osôb b_x^s pre každú vekovú skupinu:

$$b_x^b = \frac{B_x^b}{P_x^{spolu}}$$

B_x^b je počet bezdetných osôb vo veku (x),

P_x^{spolu} je počet všetkých osôb vo veku (x).

- 2) výpočet celkového počtu osoborokov prežitých bez narodenia dieťaťa. Ten vychádza z podielu bezdetných a šírky vekového intervalu. Ak je šírka vekového intervalu jeden rok (1-ročné vekové skupiny), potom počet rokov, ktoré v ňom prežije osoba ako bezdetná, sa rovná podielu bezdetných v tomto veku. Predpokladáme rovnomerné rozloženie udalostí počas kalendárneho roka, preto z celkového časového úseku daného intervalu v stave bezdetní prežijú osoby tú časť, ktorá zodpovedá podielu bezdetných. Môžeme zapísať:

$$L_x^b = b_x^b \cdot a_x$$

L_x^b je počet osoborokov, ktoré osoba vo veku (x) prežije ako bezdetná,
 b_x^b je podiel bezdetných osôb vo veku (x),
 a_x je šírka vekového intervalu (x).

Pre celkový počet osoborokov, ktoré prežije osoba ako bezdetná medzi vekmi (x_{min}) a (x_{max}) potom platí⁴:

$$L_{x_{min} \rightarrow x_{max}}^b = \sum_{x_{min}}^{x_{max}} L_x^b$$

- 3) podiel trvalo bezdetných – ide o podiel osôb, ktoré zostali bezdetné na konci reprodukčného obdobia, teda vo veku 50 rokov. Tento údaj vieme priamo odvodiť z výsledkov sčítaní obyvateľov. Ak by boli dostupné napríklad len triedenia údajov o štruktúre osôb podľa parity v 5-ročných (alebo n-ročných) intervaloch, potom sa konečná bezdetnosť odhaduje lineárnou interpoláciou:

$$kb_{50}^b = \frac{(b_{45-49}^b + b_{50-54}^b)}{2}$$

Pre podiel osôb s aspoň jedným dieťaťom platí:

$$nb_{50}^{nb} = 1 - b_{50}^b$$

- 4) celkový počet osoborokov prežitých trvalo bezdetnými osobami pri hornej hranici reprodukčného veku 50 rokov vyjadríme ako:

$$L_{50}^b = 50 \cdot b_{50}^b$$

- 5) výsledný výpočet SMAFB:

$$SMAFB_0^{49} = \frac{(L_{0 \rightarrow 49}^b - L_{50}^b)}{nb_{50}^{nb}} = \frac{(\sum_0^{49} b_x^b \cdot a_x - 50 \cdot b_{50}^b)}{1 - b_{50}^b}$$

3. SOBÁŠNOSŤ A ROZVODOVOSŤ

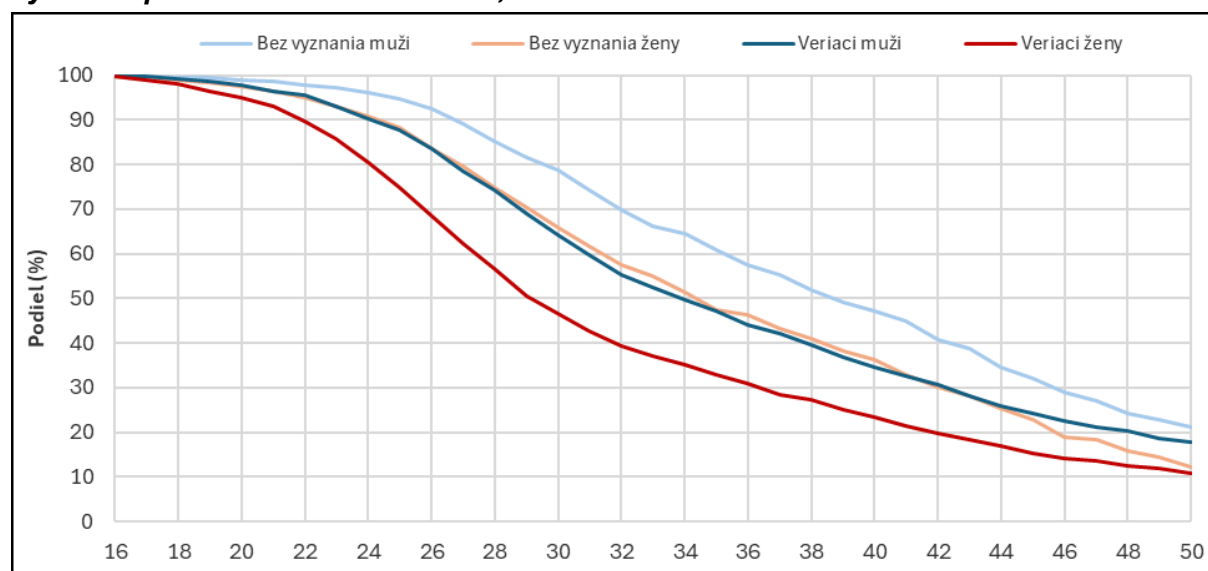
Analýzu procesu sobášnosti (a konkrétne sobášnosti slobodných) v spojitosti s náboženským vyznaním mužov a žien na Slovensku budeme opierať o rozloženie podielu slobodných osôb podľa veku získaných zo sčítania obyvateľov 2021. Tento podiel nám sám osebe hovorí nielen o vplyve celkovej intenzity sobášnosti v podobe podielu slobodných na konci reprodukčného obdobia, ale prostredníctvom ukazovateľa SMAM môžeme hodnotiť aj proces časovania manželského štartu.

Z hľadiska vývoja slobodných osôb platí, že u oboch pohlaví jednoznačne najdynamickejšie s rastúcim vekom klesalo zastúpenie slobodných u veriacich osôb. Napríklad vo veku 30 rokov tvorili slobodní muži, ktorí deklarovali, že sú bez vyznania,

⁴ Pri bezdetnosti má zmysel uvažovať o $x_{min} = 0$ a x_{max} stanoviť na vek 50 rokov.

ešte stále takmer 80 % osôb, kým u veriach to bolo niečo viac ako 64 %. U žien to bolo 66 % u osôb bez vyznania a 47 % u veriach. Detailnejšiu analýzu vývoja podielu slobodných s vekom prezentuje graf č. 1. Z neho je zrejmé, že predmetné diferencie medzi veriach a osobami bez vyznania platia v podstate počas celého reprodukčného obdobia. Súčasne je tiež zrejmé, že sa čiastočne zmenšujú.

Graf č. 1: Podiel slobodných veriach mužov a žien a slobodných mužov a žien bez vyznania podľa veku na Slovensku, SODB 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Dôvodom je práve disproporcija v časovaní manželského štartu. Osoby deklarujúce nejaké vierovyznanie vykazujú pomerne dynamický pokles podielu slobodných, čo potvrdzuje skorý začiatok manželského štartu. Osoby bez vyznania odkladajú sobáš a až po dosiahnutí určitého veku (u mužov zhruba po 35. roku a u žien vo veku nad 30 rokov) sa podiel slobodných začína znižovať dynamickejšie. Súčasne je tiež zrejmé, že diferencie medzi oboma skupinami sú väčšie u žien. Navyše do 30. roku veku sa ešte prehľbujú. Až v poslednej dekáde reprodukčného obdobia pozorujeme, že sú približne rovnaké u oboch pohlaví.

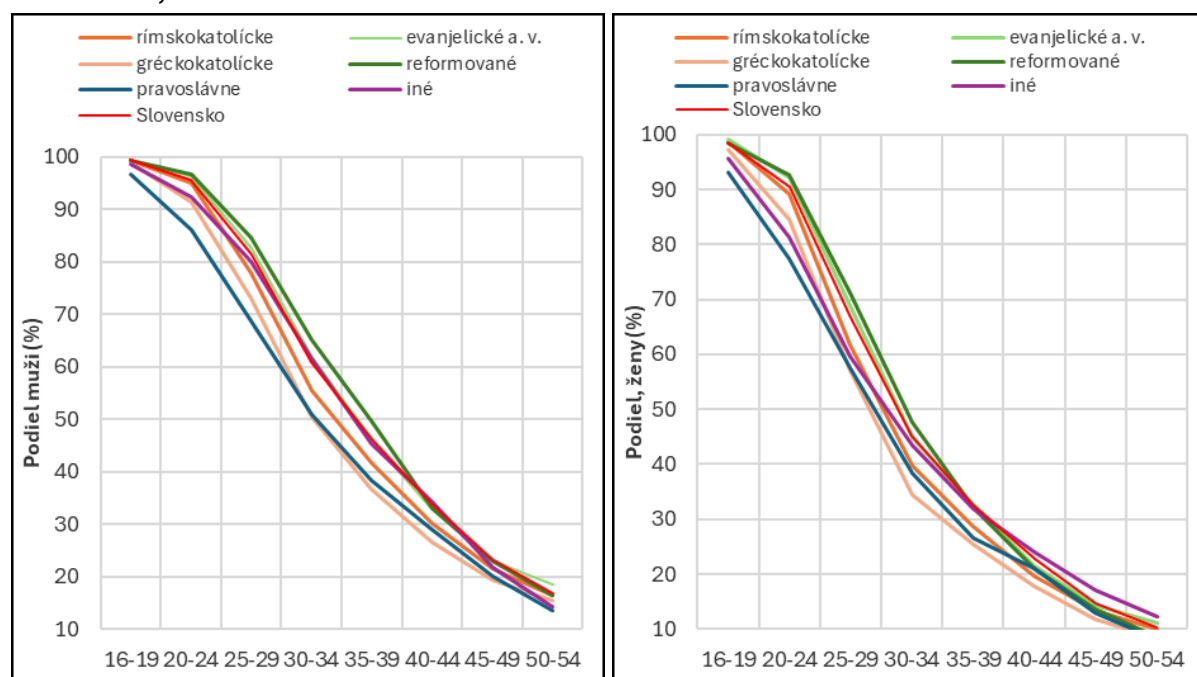
Skorší začiatok manželskej dráhy u veriach potvrdzuje aj syntetický ukazovateľ SMAM. Podľa neho slobodní veriaci muži v porovnaní s mužmi bez vyznania vstupujú do prvého manželstva v priemere o necelé tri roky skôr. U žien to bolo takmer o 3,7 roka skôr.

Intenzita, s akou do prvého manželstva vstupujú slobodní muži a ženy v reprodukčnom veku, sa odzrkadľuje na ich zastúpení na jeho konci. Ako je zrejmé z tabuľky č. 1, vo veku 50 – 54 rokov medzi veriachmi mužmi a mužmi bez vyznania výraznejšie diferencie nenachádzame. Obdobná situácia je u žien. Smerom k mladším kohortám na konci reprodukčného veku sa však situácia pomerne významne mení. Vzhľadom na nízku sobášnosť vo veku nad 40 rokov sa pritom nedá predpokladať, že by tieto diferencie mali byť len výsledkom odlišného časovania manželského štartu a v posledných rokoch reprodukčného intervalu sa vyrovnávajú. Dá sa preto očakávať, že u mladších osôb bude medzi veriachmi a osobami bez vyznania dôležitým determinantom vyššieho podielu slobodných u mužov a žien bez vyznania aj odlišná

intenzita sobášnosti. Ako potvrdzujú údaje z tabuľky č. 1, u oboch pohlaví je pritom zrejmé, že vyššiu intenzitu sobášnosti slobodných dosahujú v reprodukčnom veku osoby deklarujúce nejaké vierovyznanie.

Určité diferencie v časovaní, ako aj intenzite sobášnosti môžeme pozorovať aj medzi analyzovanými denomináciami. Vo všeobecnosti sú však menšie, ako je to medzi veriacimi a osobami bez vyznania. O niečo skôr a s väčšou dynamikou klesal s vekom podiel slobodných osôb hlásiacich sa k pravoslávne a gréckokatolíckemu náboženstvu. U žien sa k nim pripájala aj osobitná skupina iných vierovyznaní. Opačnú situáciu registrujeme predovšetkým u mužov a žien deklarujúcich reformované vierovyznanie (graf č. 2 a 3).

Graf č. 2 a 3: Podiel slobodných mužov a žien podľa veku a náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Na konci a tiež po skončení reprodukčného veku však také výrazné diferencie medzi jednotlivými denomináciami neregistrujeme. Vyšší podiel slobodných na konci reprodukčného veku (tabuľka č. 1) identifikujeme u osôb hlásiacich sa k evanjelickému vierovyznaniu. Opačná situácia je príznačná predovšetkým pre mužov a ženy gréckokatolíckeho vyznania (tabuľka č. 1). To sa v konečnom dôsledku spoločne s opísaným priebehom podielu slobodných podľa veku odrazilo aj na najnižšej hodnote SMAM spoločne s pravoslávnyimi. Naopak, muži a ženy s reformovaným a evanjelickým vierovyznaním odkladali manželský štart v priemere jednoznačne najdlhšie spomedzi všetkých analyzovaných hlavných náboženských skupín na Slovensku.

Analýza procesu rozvodovosti založená na výsledkoch sčítania obyvateľov 2021 len nepriamo potvrdzuje, že vyššie riziko legislatívneho ukončenia manželstva by sme mohli zaznamenať u osôb bez vyznania. Súčasne je z grafu č. 4 tiež možné vidieť, že vyššie podiely rozvedených zostávajú u žien. Naznačuje to potenciálne väčšie problémy so vstupom do ďalšieho manželstva. Na celkovo vyššom podiele

rozvedených na konci a po skončení reprodukčného veku u mužov a žien bez vyznania sa však môže podieľať nielen predpokladaná vyššia rozvodovosť, ale aj rozdielna šanca na opakovaný vstup do manželstva. Preto získané výsledky nie je možné preceňovať.

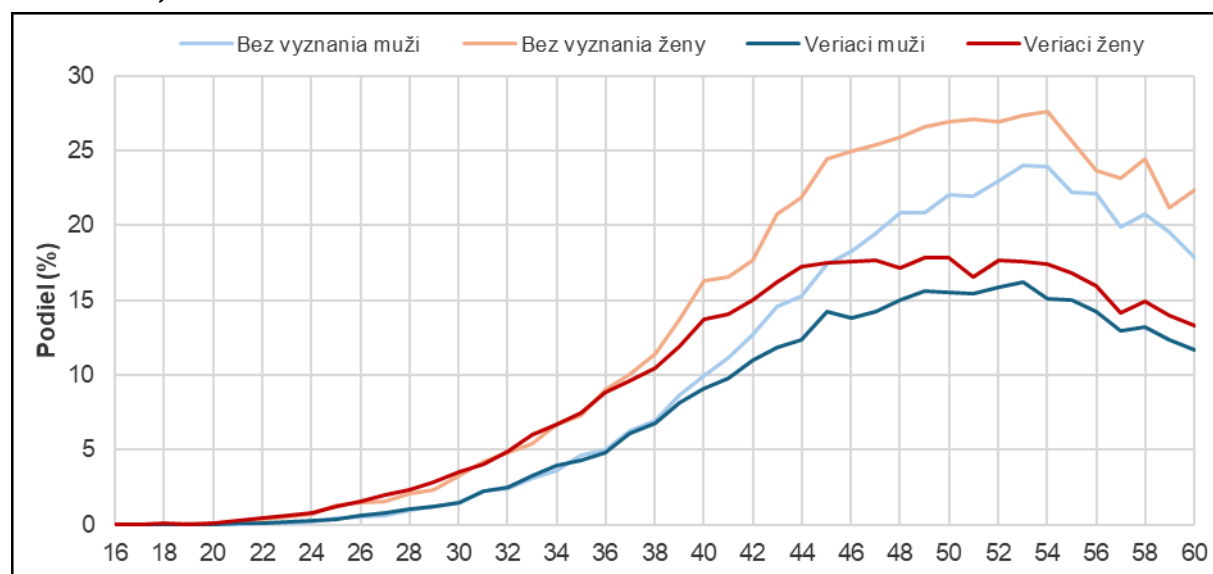
Tabuľka č. 1: Podiel slobodných mužov a žien na konci a po skončení reprodukčného veku a hodnota SMAM podľa náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

Náboženstvo	Muži				Ženy			
	40 – 44	45 – 49	50 – 54	SMAM	40 – 44	45 – 49	50 – 54	SMAM
bez vyznania	41,3	27,4	17,8	36,0	30,5	18,3	10,9	34,3
veriaci	30,4	21,5	16,4	33,2	20,0	13,5	10,0	30,5
rímskokatolícke	30,1	21,5	16,5	33,1	19,8	13,4	10,0	30,5
evanjelické a. v.	33,1	23,0	18,4	34,1	21,6	14,3	11,2	31,6
gréckokatolícke	26,5	19,3	15,4	31,9	17,9	11,9	8,3	29,5
reformované	33,0	22,9	16,6	34,8	21,1	13,7	8,7	31,7
pravoslávne	29,0	20,1	13,5	31,7	21,0	12,9	8,0	29,7
iné	34,2	21,9	14,2	34,1	24,1	17,0	12,3	30,2
Slovensko	33,8	23,2	16,8	34,1	22,7	14,7	10,2	31,6

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

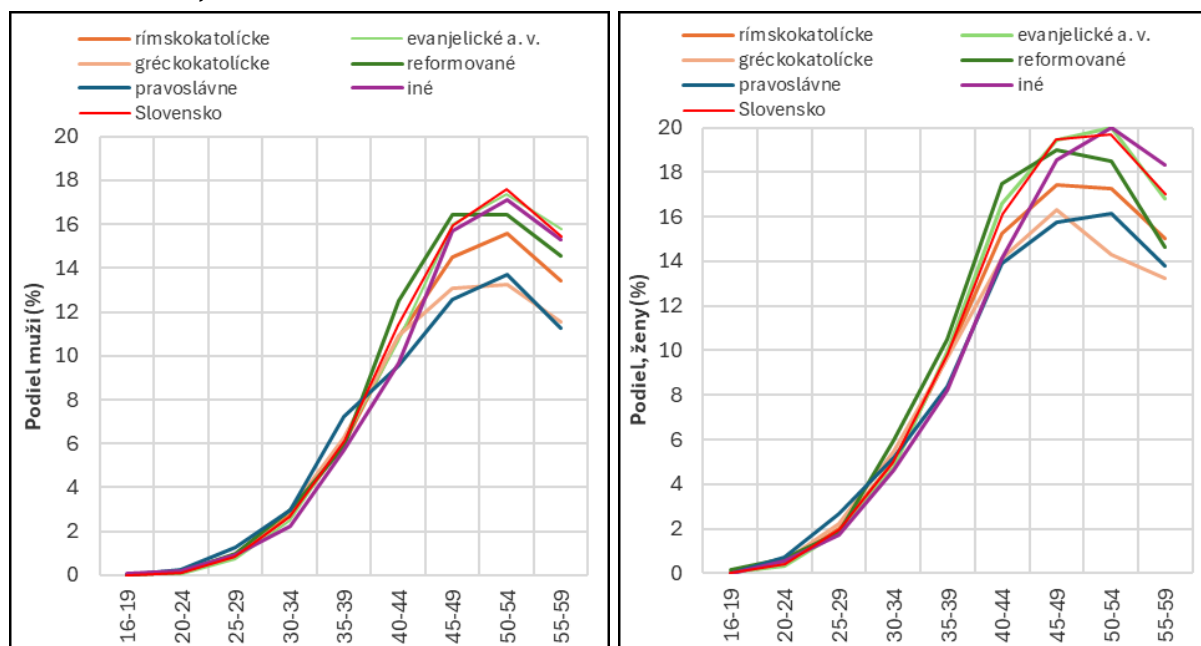
Určité rozdiely môžeme pozorovať aj medzi denomináciami. Platilo pritom, že jednoznačne vyššie podiely rozvedených na konci reprodukčného veku a po jeho skončení dosahovali na Slovensku u mužov i žien osoby hlásiace sa k evanjelickému a. v. a reformovanému vierovyznaniu. Naopak, najpriaznivejšiu situáciu registrujeme u gréckokatolíkov a pravoslávnych.

Graf č. 4: Podiel rozvedených veriacich a bez vyznania mužov a žien podľa veku na Slovensku, SODB 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Graf č. 5 a 6: Podiel rozvedených mužov a žien podľa veku a náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

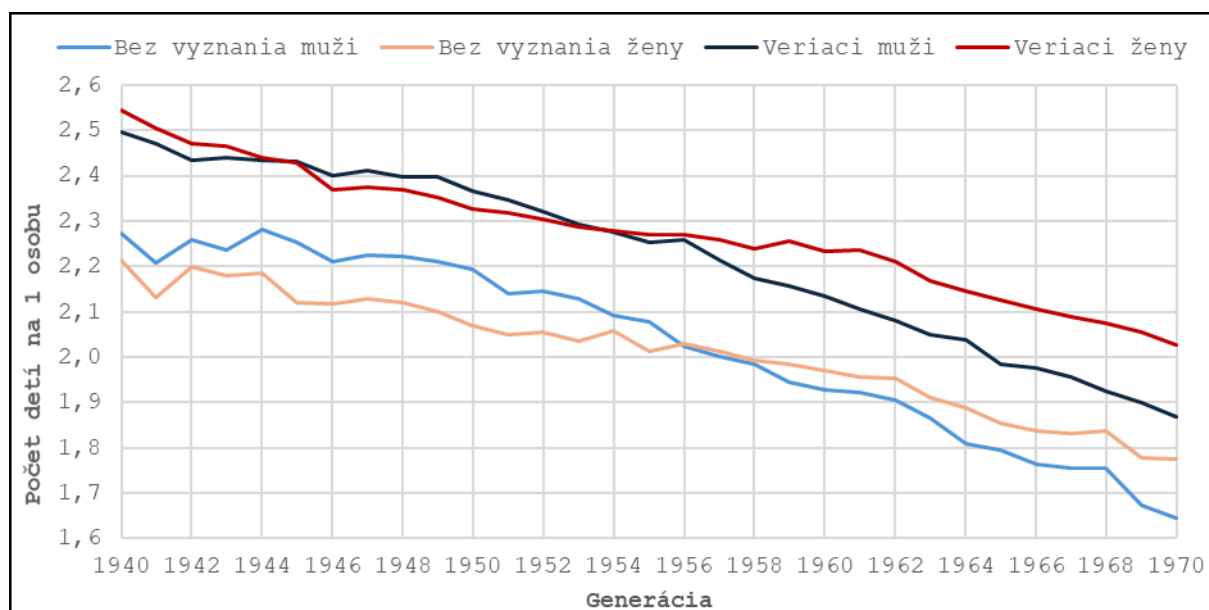
Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

4. PLODNOSŤ

Výsledky Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 na Slovensku viaceré z vyššie uvedených zahraničných a niektorých starších domácich poznatkov potvrdzujú. Ako je zrejmé z grafu č. 7, u oboch pohlaví medzigeneračne stabilne platí, že vyššiu konečnú plodnosť dosahovali muži i ženy hlásiaci sa k nejakému náboženstvu. Súčasne je tiež zrejmé, že postupne nastal pokles priemerného počtu detí u veriacich i osôb bez vyznania. Kým v najstarších analyzovaných generáciách veriacich mužov sa konečná plodnosť pohybovala okolo 2,5 dieťaťa, od generácie z polovice 60. rokov sa dostala pod hranicu 2 detí. Medzi veriacimi mužmi narodenými v rokoch 1940 a 1970 sa tak konečná plodnosť podľa výsledkov sčítania 2021 znížila o niečo viac ako 0,6 dieťaťa. U veriacich žien bola dynamika poklesu len o niečo nižšia, keďže medzi generáciou 1940 a 1970 sa priemerný počet detí na ženu znížil z niečo viac ako 2,5 dieťaťa na približne 2 deti. V prípade mužov bez vyznania tento pokles bol približne rovnako dynamický ako u veriacich. Konečná plodnosť sa tak znížila z necelých 2,3 dieťaťa pre generáciu 1940 – 1970 na niečo viac ako 1,6 dieťaťa. U žien bez vyznania však zisťujeme, že medzigeneračné znižovanie konečnej plodnosti bolo o niečo pomalšie ako u veriacich. Z pôvodných niečo viac ako 2,2 dieťaťa sa do generácie 1970 znížil priemerný počet detí na necelých 1,8 dieťaťa. Od najstarších generácií tak došlo najprv na Slovensku k určitej redukcii diferencií v konečnej plodnosti medzi veriacimi osobami a osobami, ktoré v sčítaní 2021 uviedli, že sú bez vyznania. Od generácií z druhej polovice 40. rokov však registrujeme skôr medzigeneračnú stagnáciu na úrovni približne 0,20 dieťaťa u mužov a 0,25 dieťaťa u žien. Uvedené výsledky tak zatiaľ potvrdili všeobecný pokles realizovanej plodnosti, no neukazujú na významnejšie priblíženie sa hodnôt konečnej plodnosti medzi veriacimi osobami a osobami bez vyznania.

Zaujímavým je tiež vývoj rozdielov v konečnej plodnosti medzi pohlaviami. Ako je zrejmé z grafu č. 7, v starších generáciách platilo, že vyššiu plodnosť medzi osobami bez vyznania dosahovali muži. V mladších sa situácia obrátila. Obdobne aj u veriacich môžeme vidieť, že v starších generáciách boli diferencie v realizovanej plodnosti medzi pohlaviami pomerne malé a až od osôb narodených v druhej polovici 50. rokov sa začali zväčšovať jednoznačne v prospech žien. Navyše je tiež zjavné, že rozdiel v konečnej plodnosti medzi mužmi a ženami narodenými na konci 60. a začiatku 70. rokov je väčší u veriacich ako u osôb bez vyznania (graf č. 7).

Graf č. 7: Konečná plodnosť veriacich mužov a žien a osôb bez vyznania na Slovensku, SODB 2021

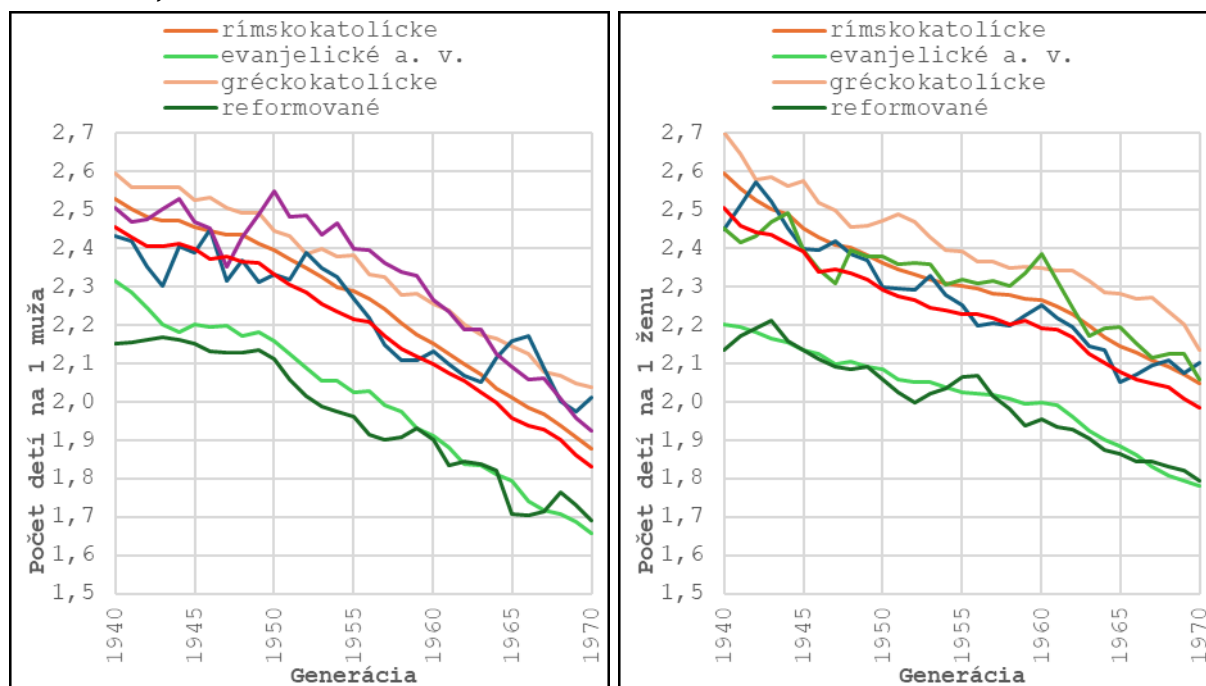

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Ak sa pozrieme na diferencie v realizovanej plodnosti medzi najvýznamnejšími vierovyznaniami na Slovensku, potom graf č. 8 a 9 potvrdzuje, že aj na Slovensku jednoznačne u mužov i žien najnižšie priemerné počty detí dosahujú osoby hlásiace sa k reformovanému a evanjelickému vierovyznaniu. Tento jav je pritom stabilne medzigeneračne prítomný (graf č. 8 a 9). Skôr priemerná je úroveň plodnosti u osôb pravoslávneho vierovyznania. Nadpriemernou je dlhodobá plodnosť mužov a žien hlásiacich sa k rímskokatolíckemu a predovšetkým gréckokatolíckemu vierovyznaniu. Najmä u mužov vyššiu plodnosť mali aj osoby, ktoré v sčítaní deklarovali nejakú vieru (vierovyznanie) nepatriace do žiadnej z menovaných najpočetnejších náboženských denominácií.

Grafy č. 8 a 9 tiež zreteľne potvrdzujú, že pokles konečnej plodnosti zaznamenávajú všetky denominácie. Platí pritom, že o niečo dynamickejšie sa priemerný počet živonarodených detí medzi generáciami 1940 a 1970 znižoval u mužov deklarujúcich rímskokatolícke vierovyznanie a evanjelické a. v. U žien to boli predovšetkým osoby s rímsko- a gréckokatolíckym vierovyznaním. Vďaka rôznej dynamike poklesu došlo u oboch pohlaví k určitej konvergencii, pričom viac sa úrovňou konečnej plodnosti priblížili jednotlivé denominácie v ženskej časti populácie.

Graf č. 8 a 9: Konečná plodnosť mužov a žien podľa náboženského vyznania na Slovensku, SDOB 2021

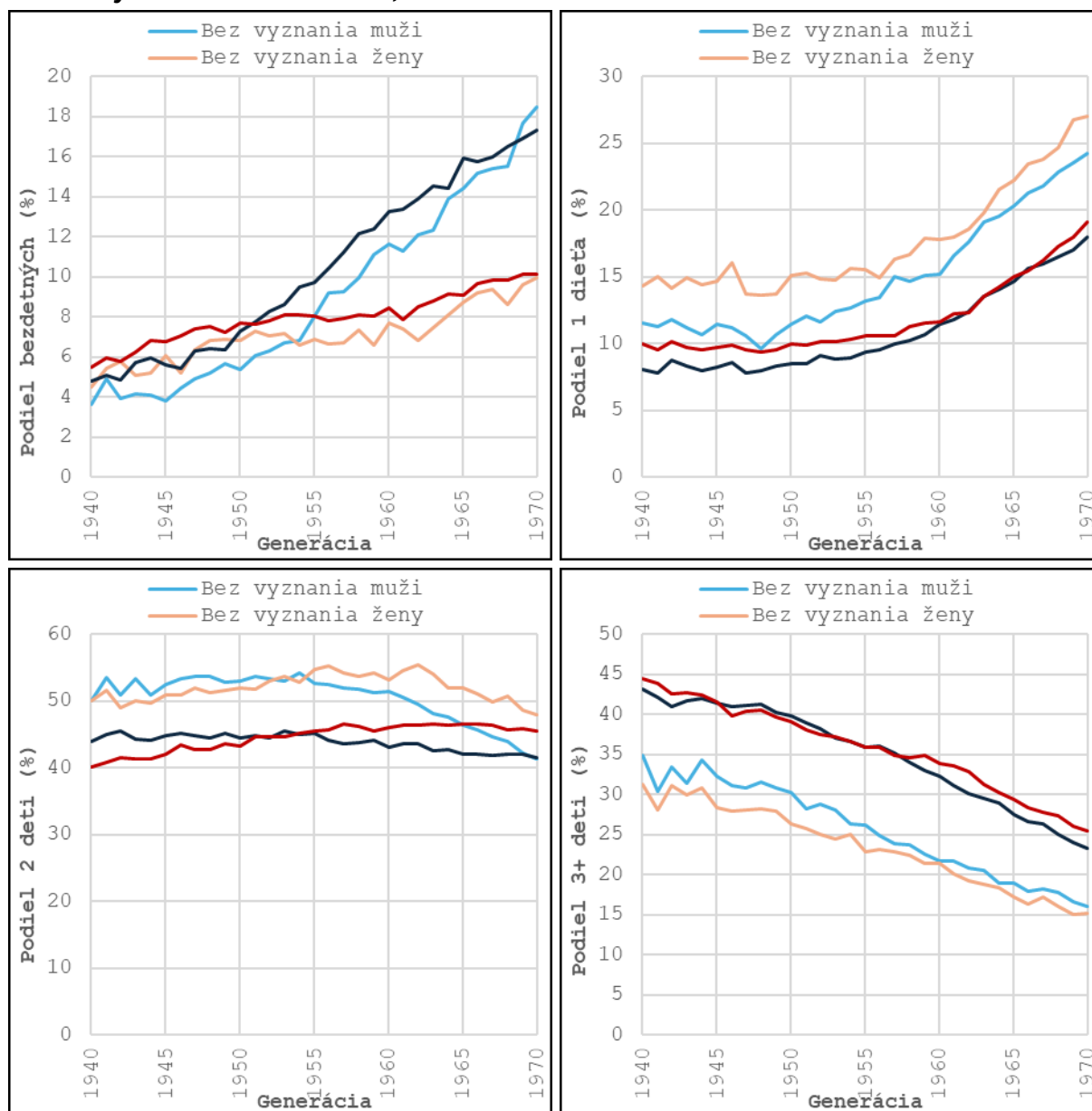

Zdroj: Štatistický úrad SR, SDOB 2021; výpočty autorov

Z hľadiska štruktúry mužov a žien podľa počtu živonarodených detí je z grafov č. 10 – 13 zrejmé, že veriace osoby na Slovensku sú dlhodobo (s výnimkou najmladších generácií) častejšie bezdetné. Rozdiely v komparácii s osobami bez vyznania sú však pomerne malé a platí to predovšetkým pre najmladšie z analyzovaných generácií. Tiež platí, že bez ohľadu na deklaráciu viery v oboch hlavných vierovyznaniach postupne nastáva medzigeneračný nárast bezdetnosti. Dynamickejšie tento trend prebieha u mužov, a preto na rozdiel od najstarších generácií je bezdetnosť u veriacich i mužov bez vyznania výrazne vyššia ako u žien (graf č. 10).

V prípade jednodetnosti dlhodobo na Slovensku platí, že častejšie jedno dieťa mali muži a najmä ženy bez vyznania. Aj pri tomto reprodukčnom modeli však platí, že smerom k najmladším generáciám dochádza k nárastu jeho váhy bez ohľadu na to, či je osoba veriaci alebo bez vyznania (graf č. 10 – 13).

Graf č. 10 – 13: Štruktúra veriacich mužov a žien a osôb bez vyznania podľa počtu narodených detí na Slovensku, SODB 2021

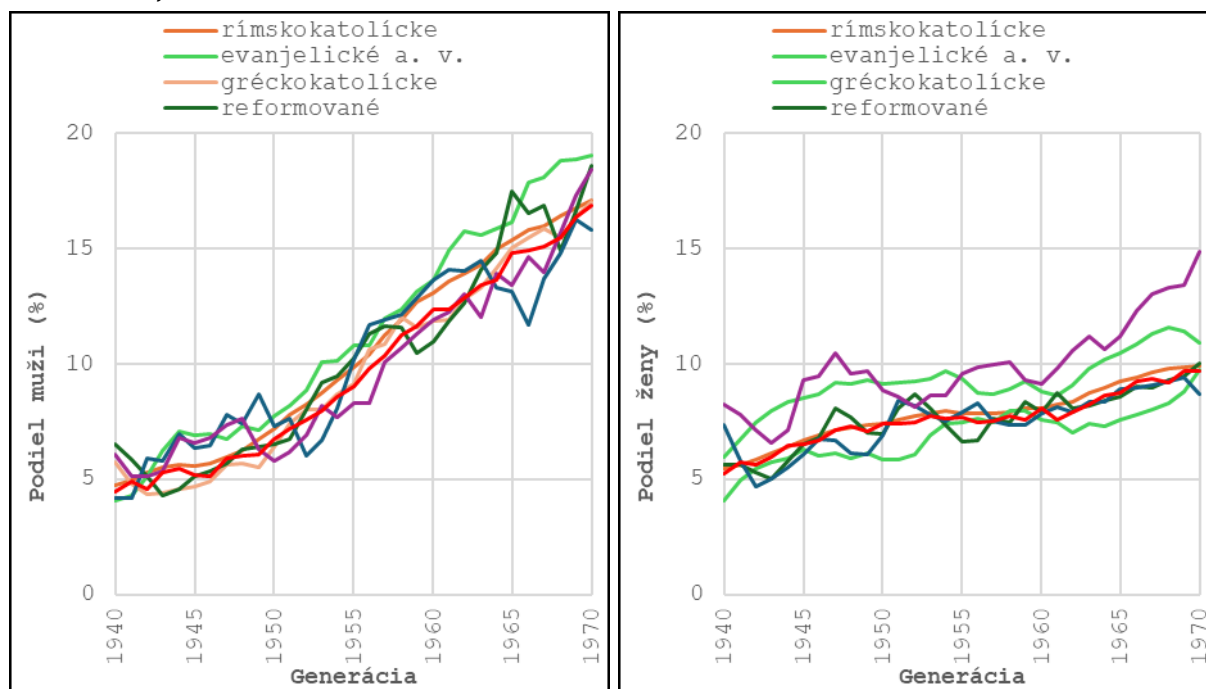
Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Dvojdetný model rodiny bol častejší u osôb bez vyznania. Jeho váha však pomerne významne klesala. U veriacich osôb nastáva skôr medzigeneračná stagnácia (resp. u žien dokonca mierny nárast). Preto v najmladších generáciách môžeme identifikovať v mužskej časti populácie už vyrovnanie podielu osôb s dvomi deťmi a u žien značné zmenšenie rozdielov medzi veriacimi a osobami bez vyznania (graf č. 12). To sa však netýka zastúpenia osôb s tromi a viac deťmi. Aj napriek všeobecnému poklesu bez ohľadu na vyznanie na Slovensku dlhodobu medzigeneračne platí, že veriaci muži a ženy majú oveľa častejšie tri a viac detí ako osoby bez vyznania (graf č. 12).

Diferencie medzi jednotlivými vierovyznaniami z pohľadu bezdetnosti sú vo všeobecnosti na základe výsledkov sčítania obyvateľov 2021 pomerne malé. O niečo častejšie v mladších generáciách zostávali bezdetnými osoby hlásiace sa k evanjelickej cirkvi augsburského vierovyznania a k reformovaným. U žien to boli tiež

osoby spadajúce do spojenej skupiny iného vierovyznania (graf č. 14). Naopak, nižšia bezdetnosť je registrovaná skôr u gréckokatolíkov a pravoslávnych. Súčasne s tým však grafy č. 14 a 15 potvrdzujú rastúcu bezdetnosť u oboch pohlaví (a najmä mužov) bez ohľadu na vierovyznanie.

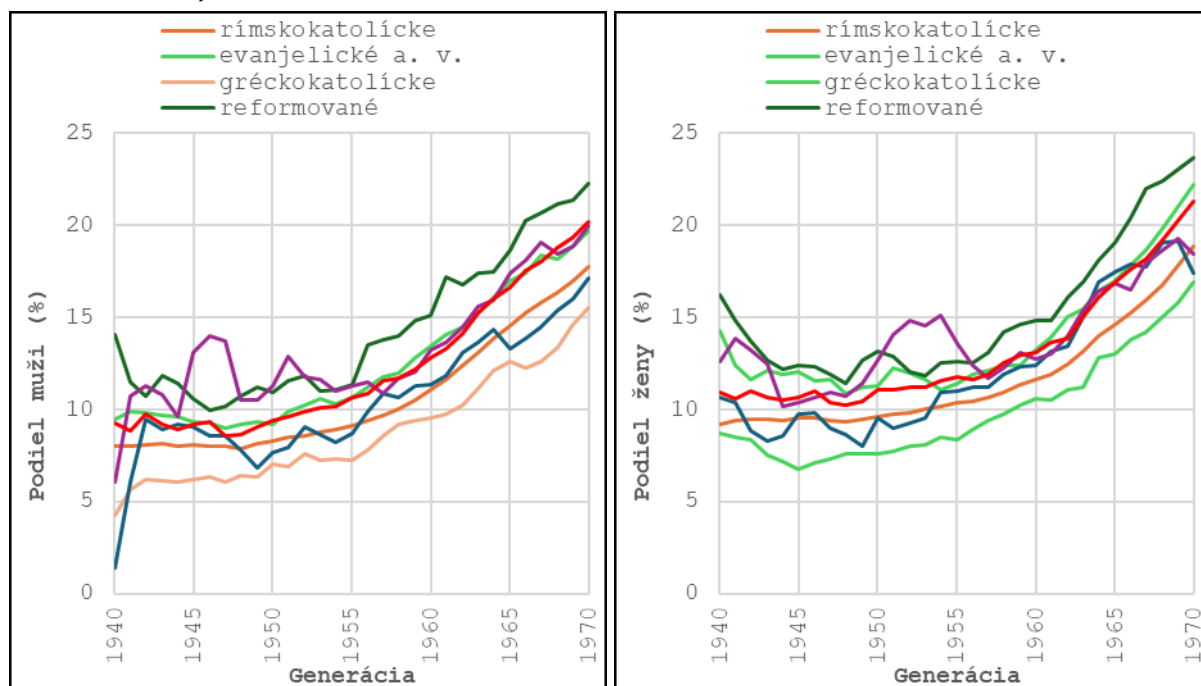
Graf č. 14 a 15: Podiel bezdetných mužov a žien podľa náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Jednodetný model rodiny bol predovšetkým častejšie prítomný u mužov i žien hlásiacich sa k reformovanému vierovyznaniu. Naopak, najmenšie zastúpenie na Slovensku mal dlhodobo u rímskokatolíkov a najmä gréckokatolíkov. Aj v prípade jednodetnosti však identifikujeme bez ohľadu na náboženské vyznanie u oboch pohlaví medzigeneračne rastúci trend (graf č. 16 a 17).

Graf č. 16 a 17: Podiel mužov a žien s jedným dieťaťom podľa náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

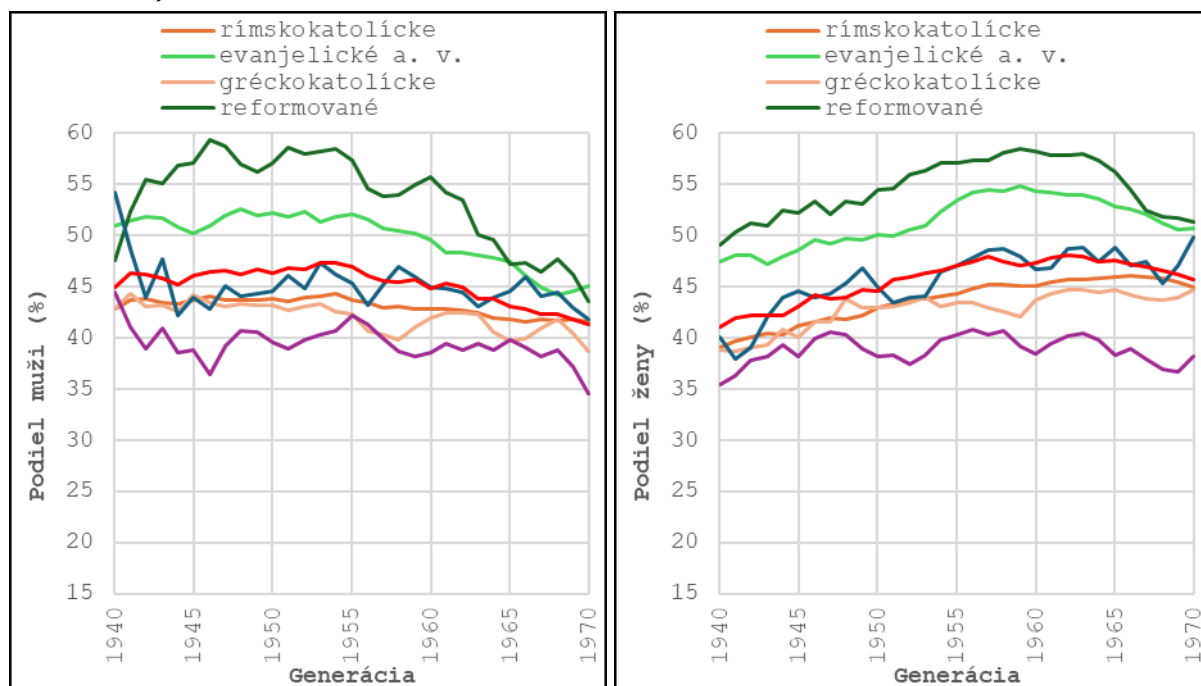

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Dvojdetný model rodiny je medzigeneračne najčastejšie prítomný medzi mužmi i ženami hlásiacimi sa k reformovanej a evanjelickej cirkvi. Jeho podiel však má najmä v najmladších analyzovaných generáciách klesajúci trend, a preto sa diferencie postupne vyrovnávajú (graf č. 18 a 19). Na druhej strane v týchto dvoch vierovyznaniach registrujeme dlhodobo najnižší podiel mužov a žien s tromi a viac deťmi (graf č. 20 a 21). Tento model rodiny je pritom, naopak, nadpriemerne zastúpený medzi osobami hlásiacimi sa ku gréckokatolíckej cirkvi a patriacimi do združenej skupiny iných cirkví a náboženských spoločností. Dlhodobo nad priemerom Slovenska sa z hľadiska zastúpenia osôb s tromi a viac deťmi udržiavajú tiež muži a ženy rímskokatolíckeho vierovyznania. Uvedené denominácie však na druhej strane dosahujú podpriemernú váhu dvojdetného modelu rodiny.

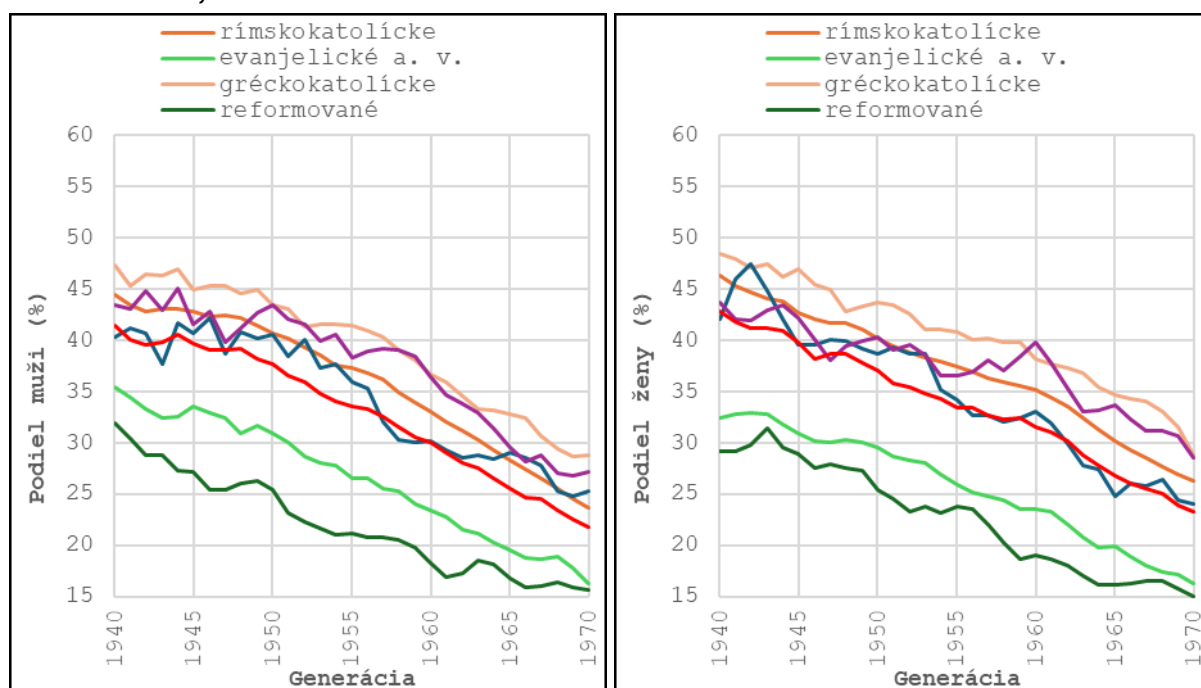
Súčasne s tým je tiež potrebné povedať, že kým model rodiny s tromi a viac deťmi má medzigeneračne klesajúci trend bez ohľadu na náboženské vyznanie (graf č. 20 a 21), pri dvoch deťoch identifikujeme u spomenutých vierovyznaní skôr stagnáciu (muži) alebo dokonca určitý nárast (ženy) (graf č. 20 a 21).

Graf č. 18 a 19: Podiel mužov a žien s dvomi deťmi podľa náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Graf č. 20 a 21: Podiel mužov a žien s tromi a viac deťmi podľa náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

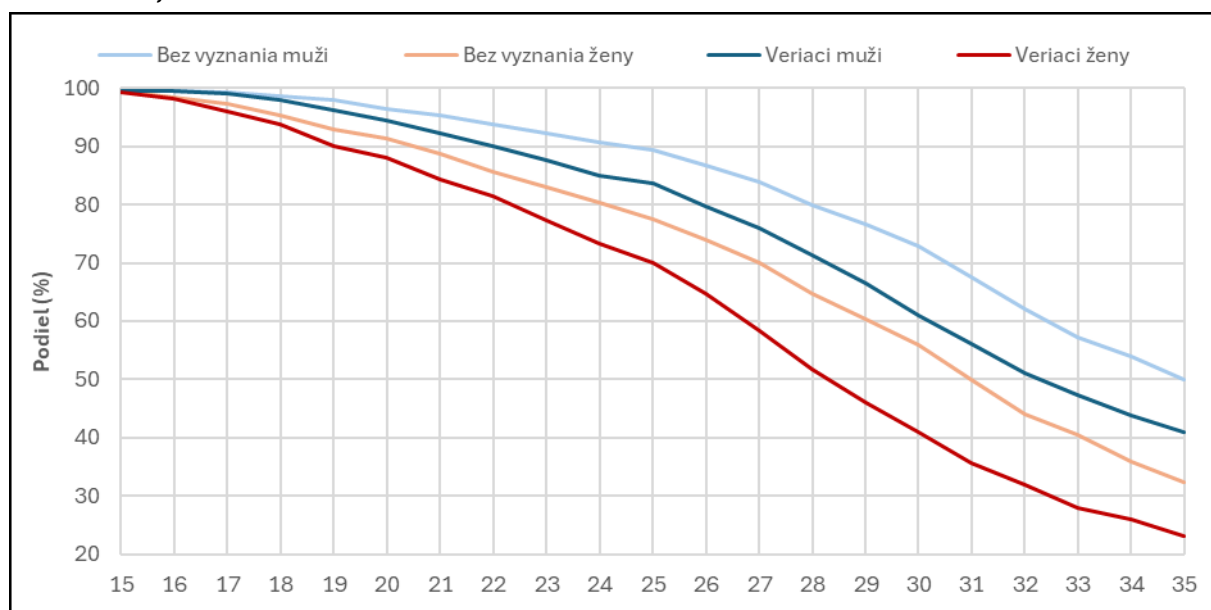

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Jedným z kľúčových znakov reprodukčného správania na Slovensku po roku 1989 je odkladanie rodenia prvého dieťaťa do neskoršieho veku. Rozsah procesu odkladania štartu rodičovstva, a tým aj časovanie rodenia prvých detí môžeme nepriamo analyzovať aj prostredníctvom výsledkov sčítania obyvateľov 2021. Konkrétne ide o zastúpenie bezdetných mužov a žien v kombinácii s ich vekom. Na

grafe č. 22 môžeme jednoznačne vidieť, že vo všetkých vekových skupinách podiel bezdetných najrýchlejšie klesal u veriacich žien. Napríklad vo veku 25 rokov podiel osôb bez skúsenosti s rodičovstvom dosahoval u veriacich približne 70 %, kým u žien bez vyznania to bolo takmer 78 %. Veľmi podobná situácia je aj u mužov. Vo veku 30 rokov zostáva bezdetných približne 61 % veriacich, kým u* osôb bez vyznania je to takmer 73 %. Tieto diferencie sa navyše s rastúcim vekom mierne prehlbujú. Preto vo veku 35 rokov podiel veriacich mužov, ktorí mali skúsenosť s rodičovstvom, dosahoval takmer 60 %, no u mužov bez vyznania to bolo o 10 p. b. menej. V ženskej časti populácie Slovenska boli diferencie v tomto vekovom spektre v podstate rovnaké (23 % a 32 %).

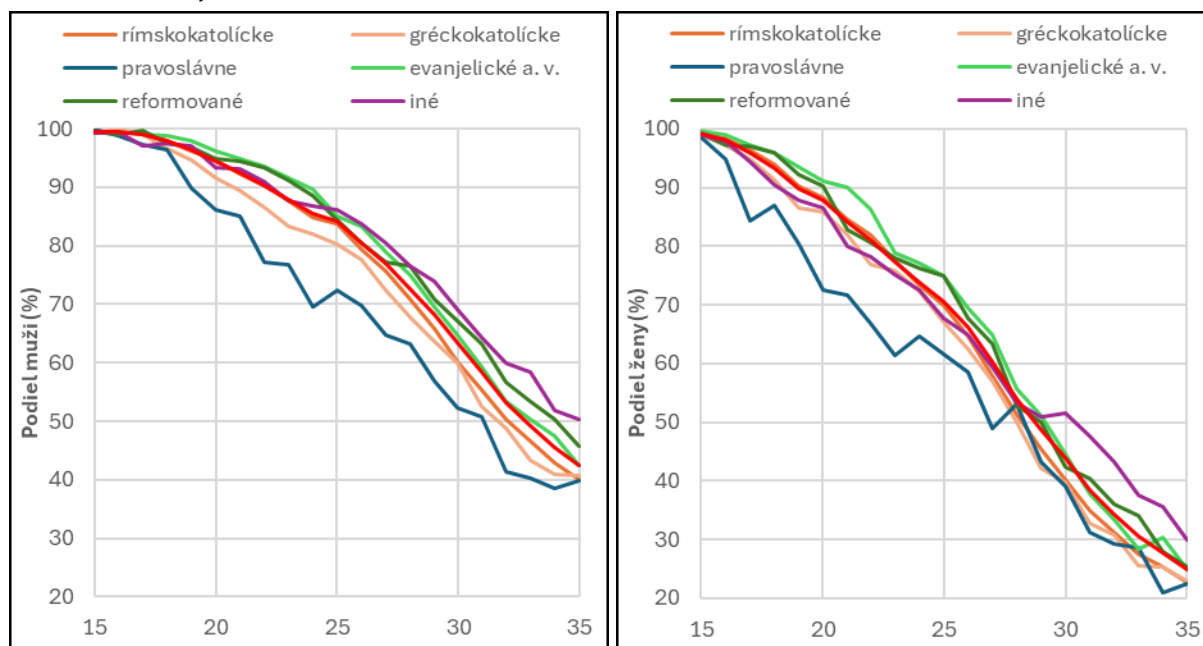
Graf č. 22: Bezdetnosť podľa veku veriacich mužov a žien a osôb bez vyznania na Slovensku, SODB 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Grafy č. 23 a 24 tiež potvrdzujú existenciu určitých rozdielov v rozsahu a dynamike poklesu bezdetných mužov a žien s ich rastúcim vekom medzi jednotlivými vierovyznaniami. U oboch pohlaví jednoznačne špecifické postavenie má najmä skupina pravoslávnych osôb, u ktorých podiel mužov a žien bez skúseností s materstvom a rodičovstvom klesá s vekom najrýchlejšie. U mužov dynamickejší pokles, ako je priemer Slovenska, zisťujeme aj u osôb hlásiacich sa ku gréckokatolíckemu vierovyznaniu. Opačná situácia u mužov i žien je najmä v mladšom veku u reformovaných a evanjelikov.

Graf č. 23 a 24: Bezdetnosť podľa veku a náboženského vyznania mužov a žien a osôb na Slovensku, SODB 2021

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

Uvedené diferencie v zastúpení bezdetných podľa veku sa následne odzrkadľujú na charakteristike časovania prvého materstva a rodičovstva. Ako je zrejmé z tabuľky č. 2, priemerný počet rokov, ktoré prežije ako bezdetný muž alebo žena, dosahoval výrazne vyššie hodnoty u osôb bez vyznania. Podľa údajov zo sčítania obyvateľov 2021 na Slovensku veriaci muži približne o 2 roky a veriace ženy v priemere o 2,4 roka skôr zažívali svoje prvé materstvo a rodičovstvo. Získané výsledky tiež jasne potvrdzujú najskorší začiatok materskej a rodičovskej dráhy u pravoslávnych osôb. Nižšiu hodnotu indikátora SMAFB, ako bol priemer za Slovensko, tiež dosahovali osoby hlásiace sa ku gréckokatolíkom. Spomedzi analyzovaných náboženských skupín v priemere najdlhšie prvé dieťa odkladajú muži i ženy patriace do spojenej skupiny iné náboženské vyznanie. Nadpriemernú úroveň SMAFB však dosahujú reformovaní a evanjelici a. v.

Tabuľka č. 2: Priemerný vek pri narodení prvého dieťaťa (SMAFB) mužov a žien podľa náboženského vyznania na Slovensku, SODB 2021

Náboženské vyznanie	Muži	Ženy
bez vyznania	33,9	31,0
veriaci	31,8	28,6
rímskokatolícke	31,7	28,6
gréckokatolícke	31,0	28,2
pravoslávne	30,0	27,6
evanjelické a. v.	32,4	29,3
reformované	32,5	29,1
iné	33,4	29,2
Slovensko	32,2	29,0

Zdroj: Štatistický úrad SR, SODB 2021; výpočty autorov

5. ZÁVER

Realizovaná analýza potvrdila, že náboženské vyznanie predstavuje na Slovensku aj v podmienkach výraznej modernizačnej dynamiky 21. storočia dôležitý diferenčný faktor v oblasti rodinného a reprodukčného správania. Z výsledkov sčítania obyvateľov z roku 2021 jednoznačne vyplýva, že osoby deklarujúce nejaké vierovyznanie vstupujú do manželstva v priemerne skoršom veku a s vyššou intenzitou než populácia bez náboženského vyznania. Naopak, osoby bez vyznania vykazujú dlhodobo vyšší podiel slobodných vo vyššom reprodukčnom veku, čo naznačuje nielen odkladanie sobášneho štartu, ale aj slabšiu preferenciu formálneho manželského zväzku ako životného projektu. Zároveň je potrebné zdôrazniť, že tieto rozdiely nie sú determinované iba časovaním, ale odzrkadľujú aj odlišné hodnotové orientácie, normatívnu internalizáciu rodinných rolí a mieru religiozity ako životnej stratégie.

Podobné tendencie možno sledovať aj v oblasti rozvodovosti. Hoci interpretácia údajov zo sčítania umožňuje iba nepriamu aproximáciu rozvodových rizík, výsledky ukazujú výrazne vyššie zastúpenie rozvedených osôb medzi mužmi a ženami bez vyznania. Tento jav možno vysvetliť kombináciou liberálnejších postojov k ukončeniu manželstva, vyššou akceptáciou kohabitácií a rôznorodými stratégiami smerujúcimi k formovaniu nového partnerstva. Naopak, u osôb deklarujúcich nejaké náboženské vyznanie a najmä u gréckokatolíkov a pravoslávnych bol identifikovaný najnižší podiel rozvedených osôb. To by nepriamo mohlo naznačovať silnejšiu normatívnu stabilitu zväzku, kultúrne očakávania a cirkevne podmienenú percepciu záväzku.

Reprodukčné správanie vykazuje v závislosti od deklarovaného náboženského vyznania stabilné diferencie aj medzi generáciami. Veriaci dlhodobo dosahujú vyššiu konečnú plodnosť, vyššie podiely rodín s tromi a viac deťmi a nižšiu bezdetnosť, aj keď medzigeneračný pokles plodnosti je prítomný vo všetkých denomináciách. Najnižšie hodnoty realizovanej plodnosti preukázateľne dosahujú reformovaní a evanjelici, čo naznačuje vplyv špecifických kultúrnych, regionálnych a socioekonomických faktorov. Naproti tomu rímskokatolícke a najmä gréckokatolícke vierovyznania disponujú výrazne vyšším zastúpením viacdetných rodín a dlhodobo najnižšou konečnou bezdetnosťou. Navyše, veriaci muži a ženy dosahujú v priemere skorší vek pri narodení prvého dieťaťa, čo podporuje hypotézu o silnejšom sociálnom zakotvení reprodukčných noriem v religióznejších komunitách.

Výsledky naznačujú určitú pretrvávajúcu heterogenitu demografického správania podľa religiozity, aj keď zároveň evidujeme tendenciu k postupnej konvergencii v najmladších generáciách. Budúci vývoj preto môže priniesť ďalšie oslabovanie tradičných modelov, hoci určité subpopulačné skupiny s vysokou religiozitou si môžu udržiavať vyššiu úroveň sobášnosti a plodnosti a naopak, nižšiu mieru rozvodovosti.

Článok je výsledkom projektu VEGA 2/0064/23 Časové a priestorové zmeny rodinných domácností na Slovensku a ich možné faktory a APVV-23-0062 Depopulácia a destabilizácia? Prognózy a simulácie demografického vývoja SR do konca 21. storočia a modelovanie jeho vybraných dopadov.

So zámerom vylúčiť konflikt záujmov Branislav Šprocha ako autor článku neparticipoval na per rollam komunikácii a rokovaníach Redakčnej rady časopisu Slovenská štatistika a demografia vo veciach týkajúcich sa tohto článku.

LITERATÚRA

- Andorka, R. (1978). *Determinants of fertility in advanced societies*. Methuen.
- Frejka, T., & Westoff, CH., F. (2008). Religion, Religiousness and Fertility in the US and in Europe. *European Journal of Population*, 24, 5 – 31.
- Hrubý, J. 1995. Populačné faktory vo vzťahu k náboženstvu obyvateľstva SR. In: *Fenoméni národnosti a náboženstva v demografii strednej Európy*. Zborník z 5. slovenskej štatistickej a demografickej konferencie (pp. 29 – 37). Slovenská a štatistická spoločnosť.
- Hrubý, J., & Farská, J. (1996). Postavenie vidieka a jeho religiozity v reprodukcii obyvateľstva SR. *Zemědělská ekonomika*, 42(4), 175 – 178.
- Marenčáková, J. (2003). Pôrodnosť obyvateľstva Slovenska a jej vzťah s vybranými demografickými a spoločenskými javmi. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae. Geographica*, 44, 3 – 89.
- Mládek, J. et al. (2006). *Demogeografická analýza Slovenska*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Pastor, K. (1994). Religiozita ako demografický faktor. *Slovenská štatistika a demografia*, 4(1), 13 – 23.
- Peri-Rotem N. (2016). Religion and Fertility in Western Europe: Trends Across Cohorts in Britain, France and the Netherlands. *European Journal Population*, 32(2), 231 – 265.
- Růžicková, M., & Hamplová, D. (2016). Analýza vzťahu náboženského vyznání a plodnosti ve sčítání lidu 2011 (se zařazením vlivu dalších proměnných). *Demografie*, 58(3), 213 – 229.
- Šprocha, B., & Tišliar, P. (2016). *Transformácia plodnosti žien Slovenska v 20. a na začiatku 21. storočia*. Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z., v spolupráci s Centrom pre historickú demografiu a populačný vývoj Slovenska, FiF UK v Bratislave.
- Šprocha, B., & Tišliar, P. (2019). Fertility and religious belief: Old and new relationship in Slovakia. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 18(52), 63 – 79.
- United Nations. (1983). *Manual X. Indirect Techniques for Demographic Estimation*. United Nations.
- Zhang, L. (2008). Religious affiliation, religiosity, and male and female fertility. *Demographic Research*, 18(8), 233 – 262.

RESUMÉ

Cieľom práce bola analýza rozdielov v rodinnom a reprodukčnom správaní na Slovensku podľa náboženského vyznania so zameraním na intenzitu a časovanie prvého sobáša, plodnosti a vzorce rozvodovosti. Analýza je založená na dátach zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2021, ktoré predstavuje jediný celopopulačný zdroj údajov umožňujúci podrobné kombinačné triedenia. Medzi kľúčové premenné patrili pohlavie, vek, rodinný stav a počet živonarodených detí. Tieto premenné umožnili zostrojiť niekoľko syntetických ukazovateľov (najmä SMAM a SMAFB), ktoré umožňujú nepriame posúdenie demografických procesov. Zistenia potvrdili, že náboženské vyznanie zostáva konzistentným determinantom manželského správania. Veriaci vstupujú do prvého manželstva výrazne skôr a vykazujú vyššiu intenzitu sobášnosti počas celého reprodukčného života v porovnaní s osobami bez vyznania. Zjavné sú aj rozdiely medzi denomináciami: pravoslávne a gréckokatolícke osoby vykazujú najskorší nástup manželstva, zatiaľ čo evanjelici a kalvíni majú tendenciu manželstvo odkladať. Podiel rozvedených jednotlivcov je

konzistentne vyšší medzi tými, ktorí deklarujú, že sú bez vyznania, zatiaľ čo najnižší podiel rozvedených sa zistil medzi pravoslávnyimi a gréckokatolíckymi osobami.

Čo sa týka plodnosti, analýza preukazuje pretrvávajúcu súvislosť medzi religiozitou a vyššou plodnosťou. Veriaci dosahujú vyššiu realizovanú plodnosť a vykazujú väčšiu prevalenciu rodín s väčším počtom detí. Naopak, najnižšie úrovne plodnosti sa pozorujú medzi evanjelikmi a kalvínmi. Napriek všeobecnému medzigeneračnému poklesu plodnosti sa rozdiel medzi veriacimi a neveriacimi obyvateľmi podstatne nezmenšil. Pokiaľ ide o načasovanie rodičovstva, veriaci majú tendenciu mať svoje prvé dieťa skôr, čo potvrdzujú nižšie hodnoty SMAFB.

Celkovo výsledky naznačujú, že religiozita naďalej formuje rodinné biografie na Slovensku, najmä pokiaľ ide o načasovanie kľúčových rodinných udalostí a pravdepodobnosť narodenia väčšieho počtu detí.

RESUME

The objective of the paper was to examine differences in family and reproductive behavior in Slovakia according to religious affiliation, focusing on the intensity and timing of first marriage, fertility, and divorce patterns. The analysis is based on the 2021 Population and Housing Census, which constitutes the only population-wide data source enabling detailed combinatory classifications. The key variables included sex, age, marital status, and the number of live-born children. These enabled to construct several synthetic indicators (most notably SMAM and SMAFB), facilitating indirect assessment of underlying demographic processes.

The findings confirmed that religious affiliation remains a consistent determinant of marital behaviour. Believers enter their first marriage significantly earlier and exhibit higher marriage formation throughout the reproductive life course compared to those without religious affiliation. Denominational differences are also evident: Orthodox Christians and Greek Catholics show the earliest timing of marriage entry, whereas Lutherans and Calvinists tend to delay marriage. The share of divorced individuals is consistently higher among those without religion, whereas the lowest divorce risks were identified among Orthodox Christians and Greek Catholics.

In terms of reproduction, the analysis demonstrates a persistent association between religiosity and higher fertility. Believers achieve higher completed fertility and show a greater prevalence of multiple-children families. Conversely, the lowest fertility levels are observed among Lutherans and Calvinists. Despite the general inter-cohort decline in fertility, the difference between religious and non-religious population has not diminished substantially. Regarding the timing of parenthood, believers tend to have their first child earlier, as indicated by lower SMAFB values.

Overall, the results indicate that religiosity continues to shape family biographies in Slovakia, particularly with respect to the timing of key family events and the likelihood of higher-parity fertility.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

RNDr. Dušana Dokupilová, PhD., je vedecká pracovníčka Prognostického ústavu Centra spoločenských a psychologických vied SAV. Vo svojom výskume a práci sa dlhodobo venuje matematickému modelovaniu a predpovediam vo viacerých oblastiach – v životnom prostredí, ekonomike, demografii, populačnom vývoji, energetickej chudobe, zmene klímy. Študovala na Matematicko-fyzikálnej fakulte UK v Bratislave, doktorát obhájila na Slovenskej technickej univerzite v Bratislave. Pracovala v Národnej banke Slovenska.

Doc. RNDr. PhDr. Branislav Šprocha, PhD., absolvoval magisterské štúdium na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe v odbore demografia a geodemografia (2006). V roku 2011 ukončil doktorandské štúdium v programe demografia a v roku 2021 sa na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave habilitoval v odbore humánna geografia. Od roku 2007 je vedeckovýskumným pracovníkom Výskumného demografického centra pri INFOSTAT-e a od roku 2009 vedeckým pracovníkom Prognostického ústavu Centra spoločenských a psychologických vied SAV. V roku 2015 sa stal vedúcim Výskumného demografického centra. V oblasti demografie sa špecializuje na problematiku rodinného a reprodukčného správania a ich vplyvu na spoločnosť. Okrem toho sa zameriava na analýzu vybraných populačných štruktúr, reprodukčného správania rómskeho obyvateľstva na Slovensku a otázky tvorby populačných prognóz.

KONTAKT

dusana.dokupilova@savba.sk

branislav.sprocha@gmail.com